

1. Баришпольц О.Т. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: Навчальний посібник / О.Т. Баришполець, Л.А. Найдюнова, Г.В. Мироненко, О.Є. Голубева та ін.; За ред. Л.А. Найдюнової, О.Т. Баришпольця. – К.: Міленіум, 2009. – 440 с.
2. Задорожна І. Т. Медіаосвіта / І. Т. Задорожна, Т. В. Кузнецова // Енциклопедія освіти / [гол. ред. В.Г. Кремень]. – К., 2008. – 523 с.
3. Іванов В. Ф. Публіцистика. Масова комунікація: Медіаенциклопедія/ За загал. ред. В.Ф. Іванова. – К.: АУП, ЦВП, 2007. – 780 с.
4. Різун В. В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник для студентів педагогічних коледжів / В. В. Різун. – Київ, 2014. – 431 с.
5. Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность / А.В.Федоров – Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. – 340 с.

УДК 378.126

Ізбаш С.

**кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і педагогічної майстерності**

Табунщик Л.

здобувач другого рівня вищої освіти

**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЕМПАТІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ

Вступ. Розвиток системи вищої педагогічної освіти у контексті підготовки компетентного вчителя інформатики щільно пов'язаний зі змінами, що відбуваються в суспільстві, новою парадигмою системи вищої освіти, що відбито в нормативних документах – Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», Законах України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Постанові Кабінету Міністрів України від 17 березня 2004 р. №326 «Про затвердження Положення про

Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державній програмі «Вчитель», «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір», Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, Концепції «Нова українська школа», де на основі інформаційних технологій представлено основний вектор вирішення низки проблем національної сфери освіти України.

У цьому контексті постає актуальним питання формування у майбутніх вчителів інформатики емпатійної культури для встановлення ефективної комунікації з учнями на засадах педагогіки партнерства.

Для того щоб діяльність вчителя інформатики була успішною, він повинен володіти високою професійною та моральною культурою, зокрема, низкою особистісних якостей, які починають розвиватися ще у закладі вищої освіти, а потім удосконалюються у процесі професійної діяльності. Формуванню та становленню зазначених особистісних утворень сприяє знання педагогічної деонтології в основі якої закладено елементи емпатійної культури.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є визначення сутності емпатійної культури вчителя інформатики та розкриття структурних елементів формування його емпатійної культури у системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу статті. Слід зазначити, що до початку 80-х років XX століття поняття «емпатія» та «емпатійна культура» майже не вживалися в науковій літературі. Це пояснюється тим, що специфіка формування самого явища емпатійної культури не була предметом спеціальних досліджень. Вивчення цих понять ґрунтується на педагогічній спадщині А. Дистервега, Я. Коменського, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, П. Каптерева, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського; на фундаментальних психологічних працях А. Бена, Л. Виготського, П. Гальперіна, А. Запорожця, А. Маслоу, Ж. Піаже, С. Рубінштейна, Е. Титченера, Д. Ельконіна та ін.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що емпатія є інтегральною якістю, яка включає співпереживання, співчуття, чуйність й інші моральні прояви і виступає як здібність, властивість, уміння, як процес, стан, елемент цілісної структури особистості.

Аналізуючи праці В. Гриньової, ми дійшли висновку, що емпатійна культура є системним і водночас інтегративним утворенням, яке включає такі здібності, властивості й уміння:

1) ставлення до іншої людини, що засноване на гуманності. Гуманне ставлення – це не тільки усвідомлене, але і співчутливе ставлення до людей. Можна підтримати повністю Ш. Амонашвілі, що «гуманістична позиція учителя полягає в тому, щоб прийняти дитину такою, якою вона вже є, з таким життям, яким вона уже живе, стати співучасником цього життя» [1, с. 243];

2) здібність до емоційного проникнення в переживання інших людей і до емоційного відгуку на ці переживання;

3) уміння дослухатися, вглядатися в стан іншої людини, немов би знаходитися в її стані;

4) діяльність, коли людина не просто відчуває іншу, але і прагне для неї щось зробити;

5) психічний стан, у якому домінуючим є емоційне залучення і розподіл переживань з іншою особистістю;

6) процес, структурними складниками якого є емоційна ідентифікація, особистісна рефлексія, моральна свідомість особистості, процес уходження в світ іншої людини і перебування в ньому «як удома»;

7) механізм спілкування, що дозволяє домогтися співзвуччя в ньому [2, с. 76]. Отже, зазначена сукупність складає сутність емпатійної культури особистості.

Вважаємо, що емпатійна культура майбутнього вчителя інформатики є системним утворенням, інтегральною якістю, в якій синтезовані когнітивний, комунікативний, емоційний, діяльнісний та рефлексивний компоненти, що

забезпечують гуманістично спрямовану взаємодію суб'єктів навчального процесу на засадах педагогіки партнерства.

Розглянемо елементи структури емпатійної культури майбутнього вчителя інформатики у процесі його навчання у педагогічному університеті.

Когнітивний компонент емпатійної культури передбачає сформованість системи знань, зокрема сутності емпатії та спілкування, на основі яких він розпізнає думки і почуття учня, передбачає його відповіді, а також вступає у взаємовідносини з ним. Крім того, ця система знань включає і етичні знання.

Комунікативний компонент емпатійної культури передбачає здатність до міжособистісного спілкування, ведення діалогу, переговорів; наявність педагогічного такту, що визначає стиль поведінки вчителя, спричиняє упевненість учнів у доброзичливості вчителя, його чуйності, доброті, толерантності. Позитивний досвід формування комунікативної компетентності майбутніх учителів інформатики засобами творчих робіт запропоновано у праці Т. Шарової та С. Шарова [6, с. 33-38].

Емоційний компонент визначається перцептивними здібностями вчителя інформатики емоційно сприймати і відгукуватися на звернення учнів у формі співпереживання, співчуття, співраді, чуйності й інших моральних проявів. Він має вираження в інтегративних якостях співчуття і емпатійної інтуїції. Співчуття ґрунтується на умінні виявляти безкорисливе, альтруїстичне співпереживання, що формується в ході вирішення педагогічних завдань-ситуацій. Емпатійна інтуїція характеризується як уроджена схильність і проникливість у прояві емпатії. Вона пов'язана з професійними уміннями переносити себе в думки учня і передбачити його реакцію, передчувати конфліктні ситуації, а також інтуїтивно визначити стан учня за її жестами, мімікою, пантомімікою.

Діяльнісний компонент емпатійної культури має вираження в комунікативній здібності майбутнього вчителя інформатики будувати свої відносини з учнями, заздалегідь передбачаючи їх точку зору і враховуючи їх внутрішню позицію в процесі спілкування. Найбільш виражені якості –

підтримка, що сприяє встановленню душевної рівноваги учня, сприяння, що виражене в способах емпатійної дії, у яких інтегровані такі моральні якості як гуманність, тактовність, співучасть та ін. Діяльнісний компонент виявляється в активній позиції вчителя інформатики відгукнутися на проблеми учня і надати реальну підтримку у навчанні тим, хто її потребує.

Рефлексивний компонент емпатійної культури майбутнього вчителя інформатики передбачає самоаналіз власних вчинків і дій, які реалізуються в процесі спілкування з учнями. Рефлексія є процесом подвійного, дзеркального взаємовідображення суб'єктами один одного, змістом якого виступають відтворення особливостей один одного [5]. Рефлексія майбутнього вчителя інформатики виявляється в умінні аналізувати і адекватно оцінювати свою діяльність, розвивати самосвідомість, яке виявляється у самооцінці і саморегуляції своєї поведінки; прагнення до особистісного росту, самореалізації [4, с. 59].

Сучасна наука розглядає рефлексію як відмінну властивість індивіда, яка виконує функції самопізнання організму та формування світоглядних почуттів.

Отже, основною ознакою рефлексії є здатність людини стати на позицію активного ставлення до способу своєї життєдіяльності, вийти за межі поглинання життям, зробивши при цьому «рефлексивний вихід», тобто здійснювати постійний аналіз, осмислення себе і своєї діяльності, способів досягнення бажаного результату.

Ми переконані в тому, що формування емпатійної культури майбутнього вчителя інформатики пов'язане з неперервним процесом постійної самоосвіти та самовдосконалення [3, с. 56-59].

Висновки. Узагальнюючи інформацію про компоненти емпатійної культури майбутнього вчителя інформатики, слід зазначити, що всі вони знаходяться в нерозривній єдності та взаємодії. Необхідно підкреслити, що в реальному спілкуванні виникає домінування певного компонента в залежності від ситуації. Так, перевага когнітивного компонента у

відображенні емоційного стану іншої особистості характеризує адекватне розуміння цього стану. Комунікативний компонент переважає у ситуації здійснення організаційного впливу, однакового ставлення до всіх учнів, виявлення уміння слухати і чути. Домінування емоційного компоненту свідчить про здатність емоційного сприйняття учня, можливість проникнути у його внутрішній світ, прийняти його зі всіма його думками і почуттями. Поведінковий компонент переважає, коли особистість не тільки розуміє емоційний стан іншої людини, але і надає їй активну підтримку. Рефлексивний компонент переважає у ситуаціях коли необхідно проаналізувати свої дії, оцінити себе з боку інших, розуміти та оцінювати дії і вчинки інших та приймати рішення у ситуаціях морального вибору.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. – Мн.: МГУ, 1990. – 559 с.
2. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти). – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
3. Ізбаш С. С., Бутурліна Ю. О. Управлінська підтримка зростання професійної майстерності педагога / С. С. Ізбаш, Ю. О. Бутурліна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – №. 3. – С. 56-59.
4. Педагогічна майстерність сучасного вчителі: теорія і практика: підручник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів / Бельчева Т.Ф., Ізбаш С.С., Елькін М.В. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. – 364 с.
5. Психология: Словарь / Под ред. А.В Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: ИПЛ, 1990. – 635 с.
6. Шарова Т., Шаров С. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів інформатики засобами творчих робіт / Тетяна Шарова, Сергій Шаров // Молодь і ринок. – 2018. – №9(164). – С. 33–38.